

Foreningen Grønlandske Børn fylder 75 år

Af Inge Lynge

Der var fokus på Grønland for 75 år siden. 200 året for Hans Egedes ankomst og dermed kolonisationen af Grønland var blevet fejret i 1921 blandt andet med det første kongebesøg nogensinde. Rigsdagen havde arbejdet med en revision af Styrelsesloven i flere år. Fra Grønland lød stærke meldinger om, at man ønskede obligatorisk danskundervisning i Børneskolen. Det vakte forundring og skepsis i København, og en delegation fra Rigsdagen besøgte landet i 1923 for selv at danne sig et indtryk af forholdene. Efter at have mødt

de to landsråd og 14 kommuneråd, som alle enstemmigt støttede ønsket om danskundervisning, blev delegationen overbevist. Begrundelsen blev formule-

Inge Lynge, født 1928, er speciallæge i psykiatri og tidligere overlæge ved Dronning Ingrid's Hospital i Nuuk. Har publiceret tidsskriftsartikler om psykiske lidelser m.v. i Grønland, i dette tidsskrift »Om psykiatri« i 1976 og »Forsorgen for psykisk handicappede« 1981. Monografien »Mental Disorders in Greenland. Past and Present« er udgivet i 1997. Siden 1995 formand for Foreningen Grønlandske Børn.

Rigsdagsdelegationen uden for Arktisk Station i Godhavn. Midt i billedet grundlæggeren af Arktisk Station, Morten Porsild og frue. Til venstre Carl Theodor Zahle.

ret som et ønske om at 'udvikle grønlænderne til en sådan modenhed i moralsk og økonomisk henseende, at de kan blive i stand til at leve i fri forbindelse med den øvrige verden, når landets afsondringstilstand engang i fremtiden ophører.'

Også Knud Rasmussen støttede danskundervisningen. Efter hjemkomsten fra 5. Thuleekspedition, den store slæderejse tværs over det nordlige Canada gennem Alaska til Beringsstrædet, kunne han rapportere om positive erfaringer fra Alaska, hvor engelsk havde været obligatorisk undervisningssprog blandt eskimoerne siden 1890 i overensstemmelse med det amerikanske

synspunkt, at kun ved at sætte eskimoerne i stand til at glide ind i den herskende kultur, gav man dem mulighed for at overleve.¹

Fremskridtstroen var stor og tilsyneladende uden større mislyde. I hvert fald kom den klart til udtryk i to grønlandske romaner: Mathias Storchs 'Drømmen' fra 1914 og Augo Lynges 'I 300 året —' (efter Hans Egedes ankomst 1721) fra 1931. Mathias Storch beskrev den tids problemer som forårsaget af uvidenhed, og 'drømmen' bestod i et nyt Grønland år 2105, et ideelt samfund der byggede på viden og oplysning. På tilsvarende måde havde Augo Lynge en drøm om et moderne samfund, en blan-

Børnesanatoriet i Sukkertoppen (Maniitsok) fra 1925.

ding af eskimoisk og vestlig kultur, med mange elementer som i 1931 virkede utopiske, men som i dag både hvad angår politisk status og teknisk-økonomiske forhold på mange måder for længst er overhalet. Men hverken Mathias Storch eller Augo Lynge kunne forudse de tilværelsesproblemer, de

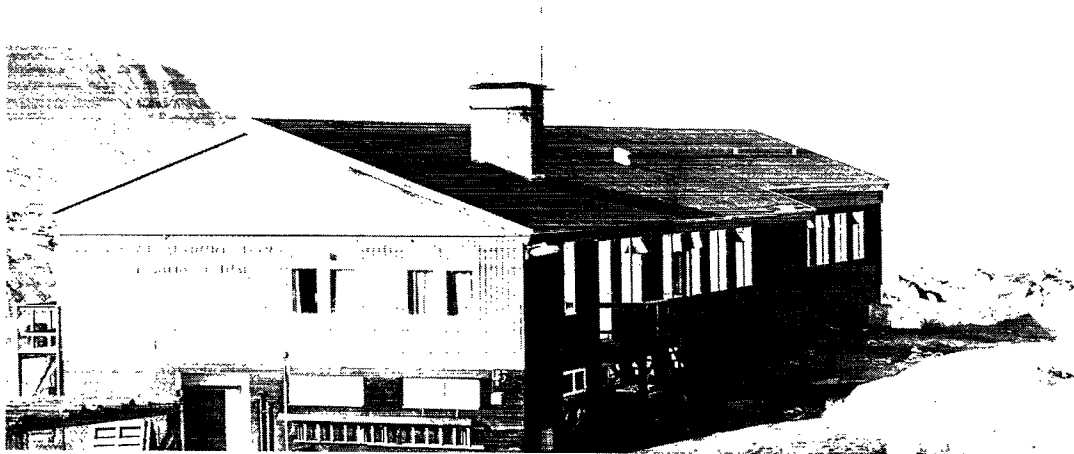
voldsomme følelsesudsving og psykosociale problemer, der viste sig at følge med udviklingen.

Rigsdagsdelegationen kom langt omkring i landet og blev rystet over, hvad de så af sygdom, sult og nød. Tuberkulosen hærgede. Forældre blev indlagt, mange døde, og børnene, der ofte selv var sygdomstruede, havde kummerlige forhold.

Foreningens oprettelse

Noget måtte gøres, og den 14. januar 1924 var »Foreningen til Hjælp for Grønlandske Børn« en realitet.

Bestyrelsen, som næsten alle var medlemmer af rigsdagen, havde som første plan at skaffe og finansiere anbringelse i plejefamilier af de mest udsatte børn. Men det viste sig hurtigt, at børnene

Børnesanatoriet i Ammassalik (Tasiilaq) fra 1947.

Børn får lysbehandling på sanatoriet i Sukkertoppen.

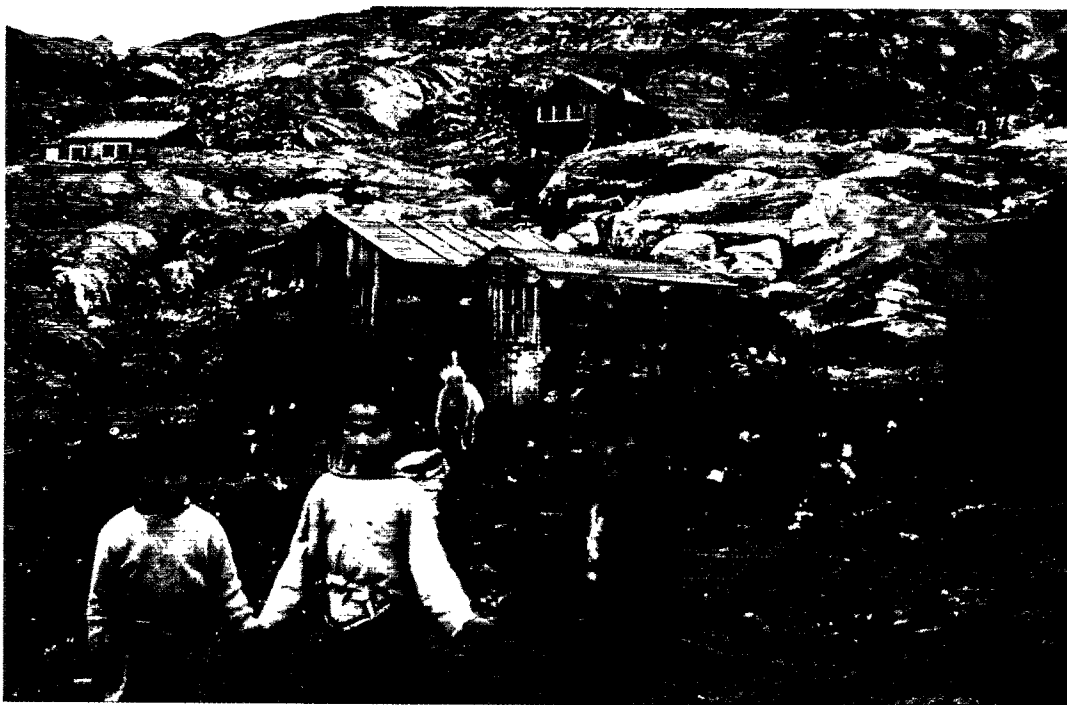
ofte var for svage til privat anbringelse. Derfor besluttede man også at oprette børnesanatorier til de svageste og mest

truede. Smitsom tuberkulose skulle dog fortsat behandles på det lokale sygehus.

Allerede året efter foreningens oprettelse kunne det første børnesanatorium åbnes i Sukkertoppen. Den lokale distriktslæge var tilsynsførende læge for sanatoriet. I 40 års jubilæumsskriftet har daværende distriktslæge Paul Holbeck, Sukkertoppen, fortalt om byggeriet og om livet på børnesanatoriet. Sanatoriet synes at være blevet godt modtaget af befolkningen og blev snart en naturlig del af byens liv. Det bekræftes af et uddrag af forstanderindens dagbog, som er trykt i foreningens 70 års jubilæumsskrift.

Børn i legestuen på sanatoriet i Julianehåb (Qaqortoq). Legestuen er blevet opført ved en ombygning og har afløst den liggehal, hvor de kirtelsvage og tuberkuløst disponerede børn tidligere lå nogle timer hver dag, en fin illustration af, hvordan sanatoriernes arbejde gradvist ændres fra socialmedicinske til mere socialpædagogiske opgaver.

Børn i sydgrønlandsk bygd i 1950'erne.

Foreningen fik i løbet af kort tid stor tilslutning fra den danske befolkning i form af økonomisk støtte til sine aktiviteter. En nødvendig forudsætning for ekspansion, og aktiviteterne voksede støt. Efterhånden oprettede man og drev 5 børnesanatorier. Røde Kors bidrog i en årrække med ansættelse og aflønning af forstanderinderne, der alle var uddannede sygeplejersker. I 1960'erne, efter etablering af fiskeindustrier, som havde brug for kvindernes arbejdskraft, oprettede foreningen efter myndighedernes anmodning 7 vuggestuer. Red Barnet i Danmark havde siden 1948 drevet børnehaver i en række grønlandske byer, efterhånden drejede det sig om 16 byer. Der var således en klar opgavefordeling mellem de to orga-

nisationer, men på daværende tidspunkt intet egentligt samarbejde.

Børnesanatorierne blev på foreningens initiativ overtaget af Grønlands Hjemmestyre og vuggestuerne af de enkelte kommuner ved hjemmestyrets indførelse i 1979. Før den endelige overdragelse i 1984 betalte hjemmestyret leje af bygningerne, og disse midler blev anvendt til opførelse af en træningsskole for unge med psykiske og sociale problemer i Aasiaat, et projekt som løb ind i en del vanskeligheder og blev overtaget af hjemmestyret, før det var fuldført.

En ny epoke

Efter afvikling af børneinstitutionerne har foreningen i øvrigt engageret sig i et

arbejde for syge grønlandske børn og deres familier, der af behandlingsmæssige årsager må opholde sig længe i Danmark. Blandt andet blev der købt to lejligheder centralt i København, hvor familierne kunne bo, mens barnet var under behandling på Rigshospitalet. Senere har Grønlænderhjemmet i Hellerup indrettet familieboliger i huset, hvorefter lejlighederne er solgt.

I denne periode overtog foreningen desuden det daværende ventetidshjem for psykisk udviklingshæmmede grønlandske børn, Gudruns Minde i Dianalund, fra Gentofte Børnevenner. I de forløbne år er det udviklet til en boinstitution med efterhånden 5 boenheder for psykisk udviklingshæmmede og autistiske unge, fortrinsvis grønlændere som har været anbragt på en dansk institution siden barndommen. Der gøres her et ofte banebrydende pædagogisk arbejde blandt andet med udvikling af computerprogrammer, som ikke mindst de autistiske unge har stor glæde af, desuden handicapdræt, vinterlege for psykisk udviklingshæmmede fra hele landet m.m. De unges tilknytning til Grønland fastholdes blandt andet med årlige besøgsrejser, lige som flere personalemedlemmer har været udlånt til grønlandske institutioner under opbygning i Grønland.

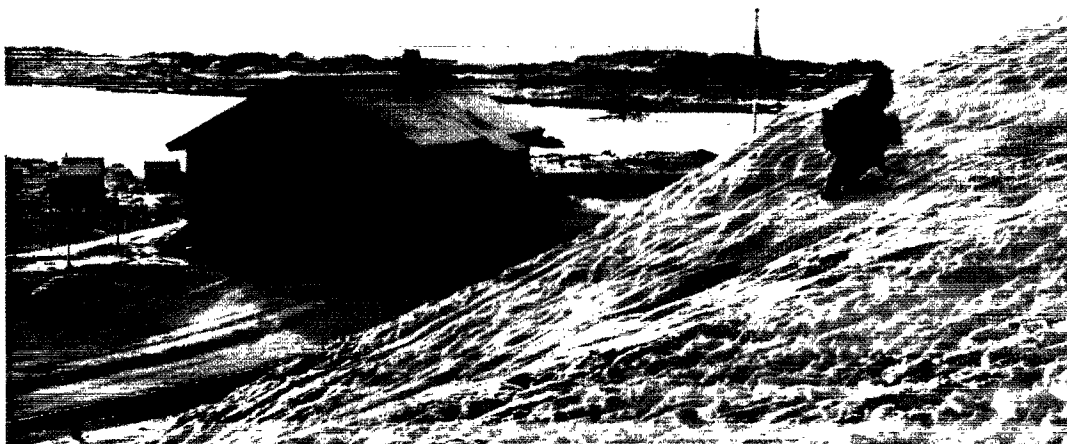
Det ny Grønland

I en periode herskede der nogen usikkerhed med hensyn til det fremtidige behov for privat hjælpearbejde i Grønland, nu hvor et lokalt socialvæsen var under stadig udvikling. Denne usikkerhed er dog for længst afløst af klare sig-

nalet fra hjemmestyret om, at uanset samfundets forpligtelse til at yde den nødvendige socialforsorg, så er der behov for en frivillig indsats. En vigtig del af denne indsats sker nu i et formaliseret samarbejde med Red Barnet i Danmark. Sammen har vi oprettet to væresteder for børn; det første, Amarn-givat i Tasiilaq, er efter en 6 årig projektperiode overdraget til en selvejende institution, mens det nyeste, Pilutaq i Nanortalik, befinder sig i projektfasen. Disse aktiviteter er sat i gang på opfordring af de respektive kommuner. Det er de to foreningers fælles sekretariat, der styrer projekterne, men det sker i samarbejde med Grønlands Hjemmestyre og den lokale kommune, der hver bidrager med en tredjedel af udgifterne til projektet.

Når vi tænker tilbage på kolonitidens tilsyneladende ukomplicerede nød og de måder, hvorpå man forsøgte at imødekomme manglerne, kan det virke, som om det alene drejede sig om at få tilstrækkelige ressourcer til at forbedre forholdene. Der blev ikke sat spørgsmålstegn ved måderne at anvende dem på. Det drejede sig om fysisk og psykisk omsorg, om at barnet kunne få kræfter til at fortsætte den tilværelse, som i øvrigt lå nogenlunde fast.

I dag ser situationen ganske anderledes ud. Der er for Grønland som helhed tilført endda meget store ressourcer med det formål at opbygge et moderne samfund med moderne industri, gode boliger og social velfærd. Alligevel er der mange børn, for hvem Grønland ikke er blevet et tryggere sted at være. Tværtimod hører omsorgssvigt, vold og

Red Barnet og Foreningen Grønlandske Børns fælles projekt Værestedet Amarnigivat i Tasiilaq. Efter en 6 årig projektperiode, hvorunder der foretages en gennemgribende restaurering og indretning af det smukke hus, overdrages projektet til en selvejende institution januar 1996.

sexuelle overgreb med til alt for mange børns erfaringer i dag. Hvordan er det gået til? og Hvordan kan denne udvikling vendes?

Det korte svar er, at det er en følge af samfundets ændringer og dermed familiens ændrede struktur og funktioner. Tidligere foregik socialiseringen nærmest 'usynligt' i storfamiliens hverdag. Her blev man, omgivet af forældre, søskende, bedsteforældre, onkler og tanter, fra den tidligste barndom sporet ind på sin fremtidige rolle som fanger eller fangerkone; man lærte at begå sig som del af et fællesskab. Man lærte at fastholde de nedarvede skikke og gøre sit bedste i kritiske situationer. Og man lærte at affinde sig med skæbnen, selv når den var barskest.

I det moderne samfund bredte pengeøkonomi og alkohol sig, og mange var helt uforberedte på konsekvenserne.

Opgaverne i forbindelse med barnets socialisering er nu delt ud på mange, af hinanden uafhængige personer: familien, dagpleje, vuggestue, børnehave, skole, fritidshjem, sportsklubber etc. De signaler, barnet får, kan være direkte modstridende og højst forvirrende, hvis ikke det har et fast holdepunkt, et trygt sted hvor oplevelserne tolkes, hvor man sammen kan finde den rette kurs. Efterhånden som barnet modnes, må det hjælpes til at reflektere over fænomenerne og skabe sin egen individualitet i den moderne, langt mere individualiserede verden.

Amarngivat. Børnene rører dejg til dagens brød.

Vi ved meget om, hvad barnet har brug for for at udvikle sine iboende muligheder fuldt ud. Vi ved også, at omsorgssvigt, vold og sexuel misbrug kan gøre ubodelig skade på et barn. Men det paradoksale og opmuntrende er, at en del børn, som udsættes for grov svigt, alligevel udvikler sig godt, og mange forskere forsøger at finde ud af, hvad det er, der gør nogle børn mere modstandsdygtige end andre. En af de faktorer, der går igen, er betydningen af at have i hvert fald én stabil voksen tilknytning, én voksen, man kan stole på. Det kan være en af forældrene. Hvis den ene er drikfældig, er det særlig betydningsfuldt, at den anden er en moden og tryk person. Men også en lærer eller en anden lidt fjernere voksen kan fungere som

stabilt forbillede for barnet. Det er også meget vigtigt for barnet at have kammerater, at være del af et fællesskab.

De fundamentalt ændrede forhold med opsplitning af samfundet, følelsesmæssige problemer, oplevelse af ensomhed, usikre tilhørsforhold betyder, at mange børn, mange flere end dem, der kommer fra deciderede problemfamilier, er truede i deres følelsesmæssige udvikling. Det er vigtigt for et barn (såvel som for en voksen) at føle, at det er noget værd. I en spørgeskemaundersøgelse vedrørende sundhedsadfærd blandt 11-17 årige grønlandske skolebørn² viste det sig, at halvdelen af eleverne altid eller ofte følte sig usikre. Selv om de var sammen med kammerater i fritiden, så følte 10% sig ofte uden for.

Red Barnet og Foreningen Grønlandske Børns fælles projekt Værestedet Pilutaq i Nanortalik.

Åbent hus ved åbningen af Pilutaq, august 1997. I løbet af eftermiddagen besøgte ca. 500 i alle aldre værestedet.

Og mobning var et hyppigt fænomen. 18% af alle børnene, flest piger, svarede ja til spørgsmålet om de nogensinde havde tænkt alvorligt på at begå selvmord, og ser vi alene på de ældste børn, så var andelen 37% blandt 16 årige piger og 25% blandt 16 årige drenge. 9% af pigerne og 4% af drengene svarede ja på spørgsmålet, om de havde følt sig tvunget til sex. Andelen var stigende med alderen, 35% af de 17 årige piger angav at have følt sig tvunget til sex. Især de børn, som svarede ja til at have været tvunget til sex, havde også haft alvorlige selvmordstanker.

Selv om ikke alle, der har følt sig tvunget til sex kan betegnes som ofre for en egentlig forbrydelse, så fortæller tallene om uklare normer, manglende oplevelse af herredømme over egen krop, måske signalforvirring, behov for debat om kønsroller og -adfærd, – foruden de helt klart kriminelle tilfælde af overgreb.

Foreningens nuværende rolle i Grønland

Disse forhold er baggrunden for foreningens forebyggende arbejde i Grønland i de senere år.

Som ovennævnt har vi nu i snart en halv snes år arbejdet sammen med Red Barnet og oprettet væresteder for børn, indtil videre i Tasiilaq og i Nanortalik. Formålet er dels at give børnene et sted at være, hvor tilværelsen er på deres præmisser, hvor de møder børn fra alle slags hjem, ikke kun dem med problemer. Men også et sted de har et medansvar for, at der er rart være.

Derudover skal det være et sted hvor mennesker med interesse for og følelse

af et fælles ansvar for børnene i deres lokalsamfund, kan give en hånd med og udvikle deres egen forståelse af, hvordan det er at være barn i dagens Grønland, utvivlsomt på mange måder forskelligt fra deres egen barndom. Og når ældre fortæller børnene om *deres* barndom, bygges der bro mellem generationerne, der knyttes trådene bagud, en oplevelse af historien bliver mulig, så det ikke udelukkende er gennem de moderne medier og fortællinger om fjerne lande, der skabes rammer for forståelsen af tilværelsen. Det er også hensigten at fremme en bredere forståelse og kompetence blandt de voksne til at støtte børn, der er i krise eller i hvert fald har brug for nogle holdepunkter i en ellers kaotisk tilværelse. Der afholdes regelmæssigt møder med de frivillige, hvor man drøfter, hvad man oplever med børnene, og det indgår i programmet, at der skal afholdes kurser, hvor de svære problemer, som kan opstå, når børn er i krise, bliver gennemgået med kvalificerede fagfolk.

Vi synes, vi har fundet en god måde til at sondere mulighederne for et eventuelt forebyggelsesarbejde på: Først ved afholdelse af et fremtidsværksted sammen med en gruppe af byens borgere. Deres vigtigste forudsætninger skal være, at de er interesserede i børns vilkår og i at gøre noget for at forbedre dem, når der er behov for det. I de to tilfælde, hvor vi indtil nu har afholdt fremtidsværksted, havde deltagerne forskellig baggrund, fra læreruddannelse, pædagog, sygeplejerske til hjemmegående husmor. Der var politikere, ansatte i den kommunale forvaltning, i børneinstitu-

tioner, alderdomshjem, ved politiet o.s.v. Kort sagt en gruppe, der tilsammen vidste en hel masse om det samfund, vi sammen havde sat os for at kortlægge, hvad angår børnenes tilværelse.

Fremtidsværkstedet er en meget demokratisk arbejdsform. Alle skal kunne komme til orde, alle giver deres stemmer til, hvad de finder vigtigst, og hvad de ønsker at arbejde videre med. Der er tre afgrænsede faser. I den første afdækkes problemerne. I den næste får fantasien frit spil med hensyn til, hvordan man kunne ønske sig tilværelsen, og i den tredje, realitetsfasen, bliver problemerne og ønskerne sat op imod hinanden, og man begynder på en konstruktiv måde at drøfte, hvad man realistisk kan ændre allerede nu, samt hvad man kan begynde at arbejde med, selv om det kræver en længere proces. Endelig lægger man eventuelt nogle idéer i en 'tænkeboks' for senere realitetsbehandling.

Fremtidsværkstedet er også et godt forum for aktivering af frivillige kræfter. Her mødes man under helt nye former, lærer nye sider af hinanden at kende, finder fælles interesser og får forhåbentlig fælles fodslag. Men det er klart at fremtidsværkstedet kun er en begyndelse. Der skal gerne dannes frivillige grupper, som vil arbejde videre med problemerne. Vi står så til rådighed, når og hvis der er opgaver, man ikke kan håndtere alene, ligesom vi har mulighed for at skabe kontakter til andre projekter, hvis erfaringer man kan lære af.

Hvis det ender med, at man lokalt ønsker at oprette et værested for børn eller familier eller andre større aktiviteter, kan vi gå ind og hjælpe med tilrettelæggelse

af projektet, først og fremmest en grundig og detaljeret projektbeskrivelse, som kan danne grundlag for en aftale mellem den lokale kommune, Grønlands Hjemmestyre og de to foreningers samarbejdsudvalg, hvis sekretariatsfunktioner udføres af foreningen. I projektfasen driver foreningerne værestedet, fører regelmæssigt tilsyn gennem lederen af sekretariatet og står parat med råd og dåd.

Udover de ressourcekrævende projekter af flere års varighed støtter foreningen også ved engangsbevillinger enkeltstående initiativer af sociokulturel art i Grønland. Det kan være initiativrige mennesker, som gerne vil afprøve nye veje inden for børnenes og ungdommens verdener, men hvor idéerne ikke kan realiseres, fordi de falder uden for det offentliges muligheder for at yde bevillinger. Det kan dreje sig om alt lige fra styrkende foranstaltninger under graviditeten til utraditionelle, berigende fritidsaktiviteter og kursusvirksomhed indtil voksenalderen.

For alle foreningens aktiviteter gælder det, at vi er helt afhængig af de økonomiske midler, vi modtager. Foreningen får ingen offentlige tilskud af nogen art. Det er derfor overordentlig glædeligt og værdifuldt for os, at vi fortsat har en stor og trofast skare af mennesker, der bakker foreningen op, ligesom det er rart at konstatere, at en del danske fonde og legater også tænker i rigsfællesskabets baner ved at yde støtte til vores indsats til styrkelse af børneområdet i Grønland.

Det grønlandske samfund udvikler og ændrer sig hele tiden. Det er en forudsætning for vort arbejde, at vi stadig

Nido i kajakværkstedet i Gudrunsminde, Åmosen. Foto: Poul Hansen.

nøje følger samfundsudviklingen og overvejer, hvordan indsatsen fungerer. Og det er naturligvis meget vigtigt, at det gode samarbejde med hjemmestyret, præget af gensidig respekt og åbenhed, fastholdes og uddybes på en måde, så børnenes tarv stedse står øverst på dagsordenen.

Tidligere publikationer om Foreningen Grønlandske Børn:

Foreningen til Hjælp for Grønlandske Børn 1924-1964.
Udgivet af foreningen i anledning af 40 års jubilæet.

Foreningen Grønlandske Børn 1924-1974. Temanummer Tidsskriftet Grønland 1974, nr. 1.

Foreningen Grønlandske Børn 1924-1984. Udgivet af foreningen i anledning af 60 års jubilæet.

Foreningen Grønlandske Børn 1924-1994. Udgivet af foreningen i anledning af 70 års jubilæet.

Noter:

1. Fremstillet efter Axel Kjar Sørensen. Danmark – Grønland i det 20. århundrede – en historisk oversigt. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1983.

2. Johan Michael Pedersen. Sundhedsadfærd blandt grønlandske skolebørn. DIKEs Grønlandsskrifter nr. 8. København: DIKE 1997.